FOLIA 292

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate 9(4) (2019)
ISSN 2657-8549
DOI 10.24917/26578549.9.4.8

Magdalena Hanusiak
ORCID ID 0000-0003-0609-8523
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Arktyka – arena konfliktu międzynarodowego?

Wstęp

Kilkadziesiąt lat temu, mówiąc „Arktyka", mogliśmy mieć na myśli mroźny i przedindustrialny obszar, do którego dostęp mieli wyłącznie naukowcy oraz rdzenni mieszkańcy. Problem określenia granic Arktyki jest bardzo złożony. Obszar ten pobieżnie określają trzy podziały. Pierwszy, geograficzny, mówi, że jest to sektor położony na północ od równoleżnika 66°33' N. Drugim sposobem na wyznaczenie granic Arktyki jest określenie linii wzdłuż lipcowej izotermy +10°C. Z kolei według trzeciego podziału, botaniczno-krajobrazowego, granicą Arktyki jest granica występowania pasma drzew[1].

Artykuł powstał przy wykorzystaniu kilku metod badawczych, w szczególności krytycznej analizy piśmiennictwa, w tym aktów prawnych, zastosowano także metodę instytucjonalno-prawną oraz porównawczą, co służyło realizacji celu badawczego. Jego istota sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy próby wytyczenia nowych granic, mających zwiększyć wpływ arktycznych państw w rejonie Północy, oznaczają nieoficjalny konflikt, którego wygranie oznacza przejęcie władzy nad złożami ropy naftowej[2] (stanowiącymi 30% światowych zasobów), gazu ziemnego (10–15%) oraz minerałów (takich jak cynk, mangan, ołów, złoto, platyna[3]). Prace badaczy zajmujących się problematyką Arktyki w ostatnim czasie ukazywały się m.in. w „Przeglądzie Bezpieczeństwa" i „Przeglądzie Geopolitycznym"; w szczególności są to publikacje Roberta Kłaczyńskiego, Ryszarda Czarnego oraz Krzysztofa Kubiaka.

Doświadczenia z czasów zimnej wojny udowodniły, że obszar arktyczny może zostać zmilitaryzowany oraz uprzemysłowiony[4]. Postępujące zmiany klimatyczne

[1] L. Sykulski, *Geopolityka a bezpieczeństwo Polski*, Zona Zero, Warszawa 2018, s. 117.

[2] P. Zaleski, *Arktyka – nowe pole walki o surowce energetyczne*, https://www.energetyka24.com/arktyka-nowe-pole-walki-o-surowce-energetyczne, [dostęp: 30.04.2019].

[3] Ibidem.

[4] K. Kubiak, *Arktyka. Między dziedzictwem zimnej wojny a współczesnością*, „Kwartalnik Bellona" 2013, nr 2 (673), s. 51–75.

oraz globalizacja przyczyniają się do nieodwracalnych zmian na terenie Dalekiej Północy. Topnienie pokrywy lodowej znacznie ułatwia dostęp do zasobów energetycznych i mineralnych oraz możliwości ich wydobycia, co jest źródłem aspiracji nie tylko państw arktycznych, ale również innych podmiotów. Wciąż nieustalone granice arktycznego szelfu kontynentalnego, oczekiwanie na rozwój żeglugi (m.in. powstanie nowego komercyjnego szlaku między Europą a Azją) oraz idące za tym zagrożenia ekologiczne tworzą z Arktyki polityczne centrum międzynarodowe[5], gdzie państwa – świadome korzyści płynących z własności chłodnego regionu – toczą nieoficjalny pojedynek o hegemonię pod pretekstem wyznaczenia nowych granic. Od tego, jak się on zakończy, zależy przyszłość międzykontynentalnego rynku materiałów energetycznych.

Działania Arktycznej Rady i Unii Europejskiej w Arktyce

Uchronienie wrażliwej arktycznej flory i fauny przed działalnością człowieka było jednym z celów nie tylko rdzennych mieszkańców, ale również państw posiadających do niej dostęp. W 1996 roku na podstawie Deklaracji Ottawskiej utworzono Radę Arktyczną[6], która miała być międzynarodowym forum do wyznaczania koordynacji oraz współpracy między państwami arktycznymi. Stawiane przed Radą zadania dotyczyły przede wszystkim ochrony środowiska w Arktyce oraz jej harmonijnej ewolucji w aspekcie regionalnym oraz globalnym[7].

Rada składa się ze stałych państw członkowskich, którymi są:

- Kanada,
- Dania (w tym Grenlandia i Wyspy Owcze),
- Finlandia,
- Islandia,
- Norwegia,
- Federacja Rosyjska,
- Szwecja,
- Stany Zjednoczone Ameryki[8];

a także z rdzennych mieszkańców mających pełne prawo do dyskusji oraz ze światowych organizacji:

- *Aleut International Association* (AIA) – realizuje zadania dotyczące opracowywania programów i polityk poprawiających funkcjonowanie mieszkańców Aleut oraz ich środowiska,

---

[5] R.M. Czarny, *High North – między geografią a polityką*, Trnava: Scandinavium, Kielce 2014, s. 38–50.

[6] *History of the Arctic Council*, https://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council, [dostęp: 1.05.2019].

[7] *All Arctic Council Declarations 1996–2017*, https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/94/EDOCS-1200-v4-All_Arctic_Council_Declarations_1996-2017_Searchable.PDF?sequence=7&isAllowed=y, s. 8, [dostęp: 1.05.2019].

[8] *History of the Arctic Council…*, op. cit.

- *Arctic Athabaskan Council* (AAC) – zajmuje się obroną praw i dalszych interesów amerykańskich oraz kanadyjskich członków AAC,
- *Gwich'in Council International* (GCI) – organizacja non-profit, obszarem jej działalności jest m.in. środowisko, młodzież oraz kultura i tradycja,
- *Inuit Circumpolar Council* (ICC) – zajmuje się m.in. wzmacnianiem jedności wśród Inuitów oraz przedstawianiem ich interesów na szczeblu międzynarodowym,
- *Russian Association of Indigenous Peoples of the North* (RAIPON) – specjalizuje się m.in. w ochronie praw człowieka ludności tubylczej oraz pomocy w sprawach problemów środowiskowych i gospodarczych,
- *Saami Council* (SC) – promuje interesy Saamów[9].

Oprócz wymienionych podmiotów miejsce w Radzie jest przewidziane także dla tak zwanych „obserwatorów". Mogą nimi zostać państwa niearktyczne, organizacje międzyrządowe i parlamentarne o zasięgu globalnym oraz regionalnym, a także organizacje pozarządowe[10].

Również Unia Europejska podjęła się działań służących ochronie środowiska naturalnego przed zmianami wywołanymi obecnością człowieka. Cele polityki w rejonie arktycznym ograniczono do trzech głównych, które dotyczyły:

- wsparcia badań specjalistycznych mających ograniczyć zmiany klimatu oraz szeroko pojęte skutki oddziaływań,
- poprawy gospodarki oraz racjonalnego wykorzystania zasobów przy współpracy z rdzennymi mieszkańcami,
- dynamizowania współpracy międzynarodowej – między państwami Arktyki, tubylczą ludnością oraz innymi partnerami[11].

Podejmowane zadania są uzasadnione, Arktyka ma bowiem znaczny wpływ na warunki pogodowe Europy, a jej terytorium jest siedliskiem wielu gatunków zwierząt, obecnie zagrożonych wyginięciem. Jednak na arenie międzynarodowej można odebrać ten dokument jako włączenie się Europy do walki o Arktykę i jej złoża.

Problemy prawne podziału Arktyki

Jak wspomniano wcześniej, status prawny Arktyki wciąż nie jest w pełni uregulowany.

W 1925 roku Kanada jako pierwsza wysunęła roszczenia wobec arktycznych terenów. Następnym państwem był Związek Radziecki. Oba państwa podjęły wówczas badania struktury geologicznej Grzbietu Łomonosowa (odcinka o długości 1800 km między Syberią a kanadyjską wyspą Ellesmere) mające dowieść, że Grzbiet

[9] *Permanent Participants*, https://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/permanent-participants, [dostęp: 1.05.2019].

[10] *Observers*, https://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/observers, [dostęp: 1.05.2019].

[11] *Zintegrowana polityka UE dotycząca Arktyki*, https://ec.europa.eu/environment/efe/themes/climate-action/integrated-eu-policy-arctic_pl, [dostęp: 1.05.2019].

(a tym samym Biegun Północny) jest im przynależny. Wynikiem badań był zarys granic nie tylko ZSRR i Kanady, ale także USA oraz częściowo Danii i Norwegii[12].

Rys. 1. Podział sektorowy Arktyki

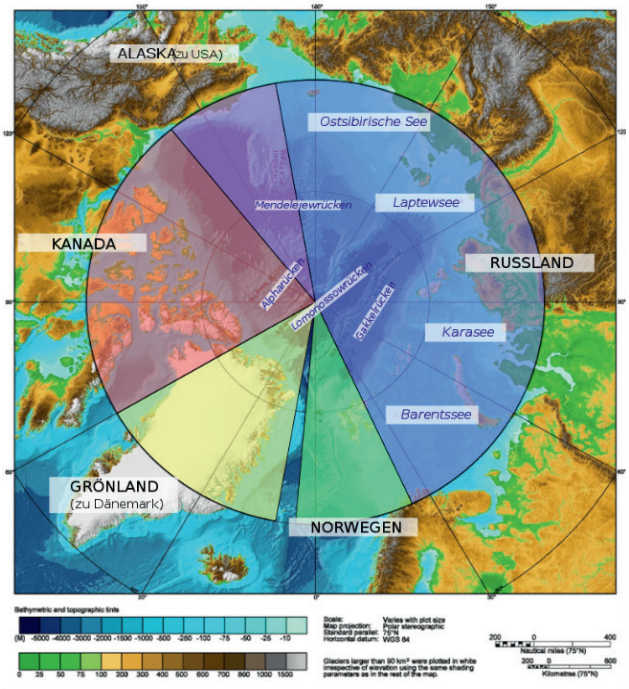

Źródło: Mapa batymetryczna, https://www.ngdc.noaa.gov/mgg/image/IBCAO_betamap.jpg, [dostęp: 1.05.2019].

Ten rodzaj podziału nazwano „teorią sektorów”[13]. Opierał się on na „przyleganiu i ciągłości”, co znaczy, że granice sektorów byłyby wyznaczone dwiema liniami obejmującymi obszar od bieguna do terytorium państwa. Powstały „trójkąt przynależności” obejmowałby wyspy, ląd oraz dno morskie – w ten sposób cały teren zostałby podzielony tak, aby inne państwa miały całkowicie zablokowany dostęp do arktycznych archipelagów[14].

Teoria ta się nie sprawdziła. Próbę zdefiniowania suwerenności państw w obrębie morza zawiera Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie do morza

[12] J. Symonides, *Status prawny i roszczenia do Arktyki oraz Bieguna Północnego*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 1, s. 33.

[13] Ibidem.

[14] J. Wojas, *Koncepcje statusu prawnego Arktyki*, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_ppuam_2015_5_03/c/5479-7332.pdf, s. 2, [dostęp: 1.05.2019].

(ang. United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS) z 1944 roku. Według niej przynależne terytorium morskie określa się przez:

- 12-milową strefę morza terytorialnego,
- strefę ekonomiczną o długości 200 mil morskich (ok. 370 km),
- prawo do decydowania o zgodzie do połowów dla stron trzecich przez państwa portowe posiadające łowiska w strefie przybrzeżnej,
- możliwości poszerzenia strefy ekonomicznej w przypadku, gdy szelf kontynentalny prowadzi w głąb oceanu,
- ustalenie reguł dotyczących użytkowania dna morskiego.

W 1958 roku powstała natomiast Konwencja Genewska o morzu otwartym, która określała granice mórz terytorialnych oraz regulowała problem dotyczący szlaków żeglugowych. Powtórzone zostało pojęcie szelfu kontynentalnego, który obecnie jest argumentem wśród państw roszczących o nowe granice arktyczne[15].

Podstawowym aktem prawnym w dziedzinie prawa morza podejmującym próbę regulacji sporów wobec Arktyki jest Konwencja o prawie morza powstała podczas III Konferencji Prawa Morza ONZ w latach 1972–1982, podpisana 10 grudnia 1982 roku w Montego Bay na Jamajce.

Dokument stanowczo odrzucił proponowaną pierwotnie teorię sektorów. Wyznacza on jedynie sektory ekonomiczne. Wyjaśnienie tego określenia zawiera artykuł 56, znajdujący się w V części o prawie morza. Precyzuje on, że państwa nadbrzeżne mają „suwerenne prawa w celu badania, eksploatacji i ochrony zasobów naturalnych, zarówno żywych, jak i nieożywionych, wód morskich, a także dna morskiego i jego podziemia oraz jurysdykcję odnośnie do budowania i wykorzystywania sztucznych wysp, instalacji i konstrukcji, badań naukowych, ochrony i zachowania środowiska morskiego. Innym państwom przysługuje w wyłącznej strefie ekonomicznej korzystanie z takich wolności morza otwartego jak wolność żeglugi i przelotu oraz układania podmorskich kabli i rurociągów”[16]. Obecnie stronami Konwencji jest prawie 170 państw oraz Unia Europejska. Konwencja powołała do życia szereg instytucji, takich jak: Organizacja Dna Morskiego, Komisja Granic Szelfu Kontynentalnego oraz Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza.

Konwencja o prawie morza zawiera liczne odwołania do konwencji genewskich (o morzu terytorialnym i strefie przyległej; o morzu otwartym; o rybołówstwie; o ochronie zasobów morza otwartego oraz o szelfie kontynentalnym) oraz do Koncepcji Wspólnego Dziedzictwa Ludzkości (sięgającej końca XIX wieku – kiedy odkryto zasoby mineralne Arktyki, obawiano się, że ich nadmierna eksploatacja może poważnie zaszkodzić środowisku, dlatego ideę charakteryzowały trzy główne założenia: zakaz zawłaszczania przez jakiekolwiek państwo dna mórz i oceanów, znajdujące się poza jurysdykcją; wykorzystywanie stref jedynie do celów pokojowych; wspólny zarząd tych obszarów i równy podział zysków z eksploatacji oraz

[15] R. Kłaczyński, *Próba wytyczenia nowych granic w Arktyce jako pretekst do zagospodarowania złóż ropy naftowej i gazu ziemnego*, „Przegląd Geopolityczny” 2017, nr 20, s. 3.

[16] J. Symonides, *Status prawny i roszczenia do Arktyki*..., op. cit., s. 34.

[opcjonalnie] wolność prowadzenia badań naukowych oraz nakaz ochrony środowiska naturalnego[17]).

Problematycznym stwierdzeniem jest tutaj wspomniany wcześniej szelf kontynentalny. Źródłem komplikacji były roszczenia względem szelfu amerykańskiego prezydenta Harry'ego Trumana z 1945 roku. Twierdził on, że „zasoby naturalne dna morskiego szelfu kontynentalnego znajdującego się pod morzem otwartym, lecz przylegającego do ich wybrzeży, należą do Stanów Zjednoczonych oraz podlegają ich jurysdykcji i kontroli"[18]. Mimo że wypowiedź stanowiła wówczas pogwałcenie obowiązującego prawa międzynarodowego (Konwencja Genewska o morzu otwartym), nie została potępiona przez inne państwa, a wręcz przeciwnie – uznana, co doprowadziło do wysuwania podobnych roszczeń. W prawie międzynarodowym pojawiła się możliwość poszerzenia przez państwo granicy szelfu kontynentalnego do 400 mil morskich, jeśli udowodni ono, że naturalne zmiany na szelfie (takie jak np. wyspa) wychodzą z terenu przynależnego do danego państwa. Aby jednak dokładnie określić jego linię, potrzeba badań naukowych w obrębie geologii dna morskiego potwierdzonych przez Komisję Granic Szelfu Kontynentalnego. Federacja Rosyjska, wątpiąca w wiarygodność przedstawicieli komisji, podjęła samodzielne badania dna morskiego. Wyniki jej badań głoszą, że Grzbiet Łomonosowa biegnie w głąb oceanu od kontynentu, co oznaczałoby, że 40% Arktyki to własność Rosji[19]. Pozostałe państwa ani nie zaprzeczyły tym wnioskom, ani też ich nie przyjęły.

Rys. 2. Sporne terytoria Arktyki

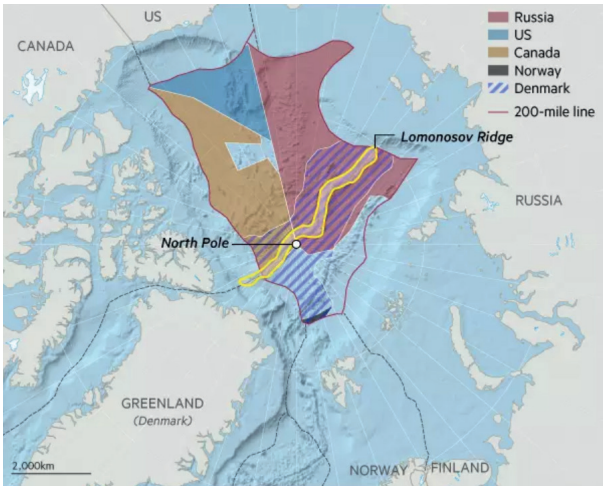

Źródło: *The Arctic: location & geography, Dive and Discover. Deeper Discovery*, http://www.divediscover.whoi.edu/arctic/images/arctic-boundaries.gif, [dostęp: 2.05.2019].

[17] J. Wojas, *Koncepcje statusu prawnego Arktyki*..., op. cit., s. 44.

[18] J. Symonides, *Status prawny i roszczenia do Arktyki*..., op. cit., s. 35.

[19] R. Kłaczyński, *Próba wytyczenia nowych granic*..., op. cit., s. 3.

Rosja w Arktyce

Federacja Rosyjska znajduje się w korzystnym położeniu, jeśli chodzi o arktyczną grę. Jest największym z państw nadbrzeżnych i to na jej obszarze Arktyki występuje najwięcej złóż surowcowych[20]. Ponadto między nią a Kanadą prowadzi przejście północno-wschodnie będące strategiczną morską drogą z Europy do Azji Centralnej. Polityka Rosji w północnym regionie opiera się na *Strategii* na lata 2008–2020[21]. Początkowo dokument miał być gwarancją zajęcia przez kraj pozycji międzynarodowego gracza w multipolarnym świecie oraz nie wykluczał powstania konfliktu zbrojnego w celu przejęcia władzy nad minerałami w Azji Centralnej oraz Arktyce[22]. Obecnie państwo pozostaje w III fazie (zaplanowanej na lata 2016–2020) realizacji koncepcji. Zakłada ona przekształcenie należącego do Rosji terytorium arktycznego w miejsce wyłącznego prawa do korzystania ze strategicznych zasobów surowcowych, stąd słowa wypowiedziane przez prezydenta Dmitrija Miedwiediewa na temat tego, że Arktyka to: „Baza surowcowa Rosji XXI wieku"[23]. Aby jednak Rosja mogła być spokojna o swoją pozycję lidera, musi wzmocnić bezpieczeństwo narodowe w celu utrzymania pokoju i stabilności w rejonie arktycznym[24].

Z jednej strony zarówno oficjalne wypowiedzi, jak i dokumenty strategiczne Federacji Rosyjskiej podkreślają to, że Arktyka ma dla niej znaczenie ekonomiczno-polityczne (przez pozyskiwanie oraz sprzedaż ropy naftowej, gazu ziemnego i minerałów), a także geostrategiczne (utrzymanie bezpieczeństwa militarnego w strefie oraz kontrola tzw. Północnej Drogi Morskiej). Z drugiej strony doświadczenia historyczne wskazują na to, że Federacja Rosyjska od zawsze miała duże aspiracje, jeśli chodzi o wielkość swojego terytorium. W 2001 roku Rosja złożyła oficjalny wniosek do ONZ o poszerzenie strefy wpływów w tym rejonie świata. Ten krok był wyraźnym sygnałem dla pozostałych państw. W 2007 roku Rosja podjęła starania zmierzające w kierunku rozszerzenia strefy wpływów w Arktyce, uzasadniając to naturalnym przedłużeniem linii szelfu kontynentalnego. Podczas ekspedycji „Arktyka2007", którą kierował Artur Czilingarow, naukowcy wbili flagę w miejscu przebiegania szelfu, co oznaczało symboliczne zawłaszczenie terenu[25]. Niepokoi również systematyczne zwiększanie aktywności militarnej Rosji w rejonie arktycznym od 2012 roku (kiedy to Władimir Putin zadecydował o przywróceniu

[20] M. Łuszczuk, *Liderzy Dalekiej Północy – międzynarodowe role państw arktycznych* [w:] *Północ w międzynarodowej przestrzeni politycznej i gospodarczej*, M. Tomala, M. Łuszczuk (red.), Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2015, s. 17.

[21] *Strategia bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 roku*, https://pressje.pl/media/pressje_shop/article/article_25_issue14.pdf, [dostęp: 4.05.2019].

[22] A. Curanović, *Aktywność Federacji Rosyjskiej w regionie Arktyki w kontekście rywalizacji mocarstw*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2010, s. 14–17.

[23] R. Kłaczyński, *Próba wytyczenia nowych granic*…, op. cit., s. 4.

[24] *Russian Federation Policy for the Arctic to 2020*, http://www.arctis-search.com/Russian+Federation+Policy+for+the+Arctic+to+2020, [dostęp: 4.05.2019].

[25] R. Kłaczyński, *Próba wytyczenia nowych granic*…, op. cit., s. 4.

stacjonowania wojsk na tym obszarze). W grudniu 2014 roku zaczął funkcjonować nowy okręg wojskowy – Północny. Powstał on z Floty Północnej, którą przeniesiono z Zachodniego Okręgu Północnego. Analityk wojskowy Igor Korotczenko stwierdził, że „utworzenie Dowództwa Arktycznego pozwoli scentralizować proces dowodzenia bojowego i poprawić jakość wywiadu w rosyjskiej części Arktyki". Oprócz tego w rejonie wyspy Kotielnyj (należącej do archipelagu Wysp Nowosyberyjskich) stacjonować miała 99. Grupa Taktyczna, a w rejonie miasta Alakurtii – 80. Samodzielna Brygada Zmotoryzowana[26]. Bardzo duży nacisk kładzie się na szkolenia dla żołnierzy, zarówno tych stacjonujących w Arktyce, jak i tych, którzy mogą zostać tam przerzuceni, aby ekstremalne warunki nie były przeszkodą do wykonywania zadań.

Rosjanie aktywnie odbudowują poradzieckie, opuszczone bazy wojskowe, a także tworzą nowe (na terenach: Tiksi, Narjan-Mar, Ałykel, Amderma, Anadyr, Rogaczowo i Nagurskaja), czyniąc z nich świetne miejsce do pobytu dla żołnierzy (m.in. Arktyczny Shamrock to przykład miejsca, gdzie przebywa 150 osób, a wyposażenie jednostki pozwala na 18 miesięcy samodzielnego pobytu[27]). Ponadto jeszcze w tej dekadzie mają powstać lub też zostać zmodernizowane lotniska (w liczbie 15) oraz stacje radiolokacyjne. Państwo to przoduje również, jeśli chodzi o wyposażenie żołnierzy – specjalistyczne mundury chroniące przed zimnem i ogniem, balistyczne gogle czy karabinki AKS-74. Oprócz unikalnego ekwipunku żołnierskiego Rosja posiada arktyczne, zmodyfikowane wersje sprzętów ciężkich. Występują zazwyczaj w jasnym kamuflażu. Są to m.in. pojazdy Trekol-39294/39295 zdolne do pokonywania wody, wyposażone w urządzenia do pomiaru grubości pokrywy lodowej, arktyczne wersje BWP czy Mi-26 oraz dronów, skutery śnieżne (Tajga Patrul 551 SWT, TTM 1901-40 Bierkut-2) oraz zestawy artyleryjsko-rakietowe Pancyr-SA czy systemy rakietowe krótkiego zasięgu Tor 2MDT. Do 2020 roku Flota Północna zostanie wyposażona w sześć uniwersalnych okrętów podwodnych nuklearnych i niejądrowych, jednego niszczyciela eskadry, pięć fregat, dwie jednostki desantowe oraz pięć trałowców[28]. Część wozów została zaprezentowana na defiladzie z okazji Dnia Zwycięstwa w 2017 roku. Jeśli okazuje się, że sprzęt zawodzi – żołnierze wykorzystują do przemieszczenia się sanie ciągnione przez psy czy też renifery bądź poruszają się na nartach[29].

W dniach 9–10 kwietnia 2019 roku w Sankt Petersburgu odbyło się Międzynarodowe Forum Arktyczne, na którym obecny prezydent Rosji – Władimir Putin – ogłosił nową strategię dla Rosji w obrębie Arktyki (do 2035 roku), będącą

---

[26] *Były cztery, będzie pięć. Rosja stworzy nowy okręg wojskowy w Arktyce*, https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/byly-cztery-bedzie-piec-rosja-stworzy-nowy-okreg-wojskowy-w-arktyce,493038.html, [dostęp: 8.05.2019].

[27] M. Dąbrowski, *Rosyjski apetyt na Arktykę [analiza]*, https://www.defence24.pl/rosyjski-apetyt-na-arktyke-analiza, [dostęp: 8.05.2019].

[28] Ibidem.

[29] *Arktyczny marsz Rosji*, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/22573?t=Arktyczny-marsz-Rosji#, [dostęp: 4.05.2019].

rozszerzeniem obecnej[30]. Ponadto wzywał pozostałe państwa arktyczne (USA, Kanadę, Norwegię, Danię) do tworzenia szlaków stanowiących korytarz transportowy w Arktyce. Prezydent zaznaczył również, że rozwija się branża związana z LNG (gaz ziemny) i Rosja zwiększy swoje inwestycje na Północy (m.in. związane z wydobyciem węglowodorów czy zakupem lodołamaczy, które uczynią z przejścia północno-wschodniego całoroczny szlak). Ogłoszone cele mają więc charakter czysto gospodarczy i ekonomiczny, być może mają uspokoić pozostałe państwa oraz odwrócić ich uwagę od coraz to większej militaryzacji rosyjskiej w rejonie Arktyki[31].

Działalność Chin na terenie Arktyki

Działania Chin w rejonie Arktyki początkowo miały opierać się na badaniach naukowych, jednak z czasem zaczęły się rozwijać w innych dziedzinach (np. wykorzystaniu surowców, tworzeniu sieci współpracy); w 2011 roku kraj zakupił od Islandii grunty, na których później powstała stacja badawcza[32]. Następnie (w 2013 roku) Chińska Republika Ludowa uzyskała miano stałego obserwatora w Radzie Arktycznej[33], co przyczyniło się m.in. do wydobywania przez to państwo cynku oraz tak zwanych metali ziem rzadkich (REE – Rare Earth Elements)[34] wykorzystywanych do produkcji silników aut hybrydowych, wyświetlaczy LCD czy świateł LED. Oprócz tego Chiński Bank Rozwoju wspiera główne inwestycje Rosji w rejonie arktycznym. CNPC wraz z Silk Road Fund podjęły współpracę z Jamal LNG, czerpiąc z tego korzyści energetyczne[35]. Chińska firma infrastrukturalna, China Communications Construction Company, złożyła Danii ofertę na zmodernizowanie lotniska na Grenlandii[36]. Rząd duński się nie zgodził.

W 2015 roku sekretarz generalny komunistycznej partii Chin Xi Jinping oświadczył, że Chiny będą domagać się nowego porządku międzynarodowego, który będzie uwzględniał ich potrzeby, a co za tym idzie zmienią się z biernego słuchacza na aktywnego gracza areny międzynarodowej[37].

W 2018 roku opublikowano *Politykę arktyczną Chin* oraz zrestrukturyzowano Chińską Administrację Arktyczną i Antarktyczną przez utworzenie nowego

[30] *Arktyczne orędzie Putina: LNG i Północny Szlak Morski*, https://warsawinstitute.org/pl/arktyczne-oredzie-putina-lng-polnocny-szlak-morski/, [dostęp: 4.05.2019].

[31] Ibidem.

[32] O. Alexeeva, F. Lasserre, *China and the Arctic*, „Arctic Yearbook" 2012, s. 85.

[33] L. Sykulski, *Geopolityka a bezpieczeństwo Polski*…, op. cit., s. 122.

[34] P. Andersson, J. Zeuthen, P. Kalvig, *Chinese Mining in Greenland: Arctic Access or Access to Minerals?*, „Arctic Yearbook" 2018, s. 5.

[35] D. Wnukowski, *Polarny Jedwabny Szlak: Arktyka w chińskiej polityce zagranicznej i gospodarczej*, http://www.pism.pl/publikacje/biuletyn/nr-157-1730, [dostęp: 5.05.2019].

[36] *Greenland Forgoes China for Airport Contract, Assuages US, Danish Fears*, https://sputniknews.com/europe/201809111067915423-Greenland-Airport-Contract-Foregoes-China/, [dostęp: 21.05.2019].

[37] J. Bartosiak, *Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju*, Zona Zero, Warszawa 2018, s. 87.

Ministerstwa Zasobów Naturalnych, zajmującego się ewidencją wyżej wymienionych surowców[38]. Dokument porusza również kwestie związane z systematycznym zwiększaniem aktywności chińskiej w rejonie Północy, mimo że kraj prawnie nie posiada statusu państwa arktycznego. Głównym powodem działań jest Polarny Morski Szlak, który znacząco obniżyłby koszty transportowe surowców. Dokładniej chodzi o Przejście Północno-Wschodnie łączące Europę z Pacyfikiem. Nowa droga handlowa byłaby krótszą (o około 15 dni) alternatywą dla obecnej trasy przez Kanał Sueski[39]. Chińska Republika Ludowa podkreśla w dokumencie, że oczekuje dalszej międzynarodowej współpracy naukowo-badawczej z Islandią czy handlowej z Norwegią i Rosją. Równocześnie kraj uważa, że przysługuje mu prawo do własności Morza Południowochińskiego i przystąpił do tworzenia nienaturalnych wysp, które posłużą jako stacja wojskowa. Działania te mogą znacznie wpłynąć na swobodę żeglugi w tym rejonie[40].

Chiny są drugim, zaraz po Federacji Rosyjskiej, państwem, które posiada własne jądrowe lodołamacze, a także ma w planach rozbudowanie floty morskiej[41].

Postulaty i działania pozostałych członków arktycznej piątki

Stany Zjednoczone opierają swoje postanowienia na wydanej w maju 2013 roku *Narodowej Strategii dla regionu Arktycznego* (*National Strategy for the Arctic Region*)[42]. Podkreślają, że decyzje związane z interesami oraz bezpieczeństwem narodowym w obrębie arktycznym będą podejmowane z uwzględnieniem kwestii środowiskowych. Rząd Ameryki zauważa również, że inne państwa aspirują do roli lidera (*leadership role*) w Arktyce, dlatego proponuje przyjęcie strategii opierającej się na wspólnej współpracy. Mimo dalszej walki toczonej przez inne państwa o rolę wodza Stany skupiają swe cele na trzech głównych założeniach:

- współpracy międzynarodowej, głównie z ludnością tubylczą oraz innymi państwami spoza Arktyki, co pozwoli na rozsądne innowacje i zrównoważony rozwój Północy,
- zabezpieczeniu interesów amerykańskich przez zwiększenie zdolności obronnych oraz zaplecza militarnego na północnym rejonie, a także przez pilnowanie morskich oraz powietrznych przestrzeni,
- odpowiedzialnym wykorzystaniu zasobów naturalnych (głównie ropy naftowej i gazu ziemnego), które według prognoz byłyby cennym źródłem zabezpieczenia dla amerykańskiej energetyki[43].

---

[38] T. Eiterjord, *China's Busy Year in the Arctic,* https://thediplomat.com/2019/01/chinas-busy-year-in-the-arctic/, [dostęp: 19.05.2019].

[39] O. Alexeeva, F. Lasserre, *China and the Arctic*…, op. cit., s. 80.

[40] *USA chcą przeciwdziałać „agresywnej postawie" Chin i Rosji w Arktyce*, https://www.defence24.pl/usa-chca-przeciwdzialac-agresywnej-postawie-chin-i-rosji-w-arktyce, [dostęp: 9.05.2019].

[41] T. Eiterjord, *China's Busy Year*…, op. cit.

[42] *National Strategy for the Arctic Region*, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf, [dostęp: 4.05.2019].

[43] Ibidem.

Postępująca rosyjska militaryzacja Arktyki oraz działania chińskie sprawiają, że Ameryka nie może pozostać bierna. W 2015 roku Departament Obrony opublikował *Narodową Strategię Wojskową*[44], w której zdefiniował Federację Rosyjską jako państwo rewizjonistyczne (podważające suwerenność innych państw, prawo międzynarodowe oraz bezpieczeństwo w regionie). Pentagon prowadzi również czynności wywiadowcze pod pretekstem obserwacji zmian w środowisku, a także rozszerza systemy obrony przeciwlotniczej. W 2014 roku została natomiast wydana *Arctic Roadmap 2014–2030*[45], będąca „kompozycją" punktów arktycznych, w których może dojść do konfliktu zbrojnego[46]. Amerykańscy żołnierze również są szkoleni do prowadzenia działań w trudnych, arktycznych warunkach. Załoga US Navy przeprowadza ćwiczenia ICEX (Ice Exercise) mające przygotować amerykańskie okręty podwodne do działań na morzach arktycznych. Należy zaznaczyć, że mimo podejmowanych działań Federacja Rosyjska znacznie wyprzedza pozostałe państwa, jeśli chodzi o uzbrojenie oraz sprzęt przystosowany do działań w surowym klimacie[47].

Państwem toczącym kilka sporów o tereny arktyczne jest Kanada, która od 2010 roku organizuje na tym obszarze manewry wojskowe, jednocześnie krytykując podobne działania Rosji[48]. Ponadto wysuwa ona, podobnie jak Rosja, chęć przedłużenia swojej granicy o wspomniany już Grzbiet Łomonosowa. Punktem zapalnym jest także Przejście Północno-Zachodnie (obejmujące północne wybrzeże Kanady i rozciągające się do Alaski i Cieśniny Beringa). Ottawa postrzega ewentualne otwarcie przejścia jako zagrożenie przez wzmożony ruch morski, dlatego żąda w przyszłości praw do zwiększenia kontroli morskich na tym rejonie. Kolejnym punktem sporu – między Kanadą a Danią – jest wysepka Han znajdująca się między Grenlandią a Wyspą Ellesmere'a, bogata w surowce. Dania uważa ją za swoje terytorium, natomiast to kanadyjscy zwierzchnicy koncernów poszukujących złóż ropy naftowej byli tam jako pierwsi[49].

Kanada w 2017 roku rozpoczęła budowę bazy wojskowej na wyspie Baffin, ma w planach także skonstruowanie patrolowców *Harry DeWolf*[50]. Państwo współpracuje z siłami NATO, czego dowodem są ćwiczenia przeprowadzone w 2019 roku o nazwie *Nanuk– Nunalivut*, będące kooperacją sił Francji, Norwegii, Finlandii oraz Szwecji[51].

---

[44] *Narodowa strategia wojskowa Stanów Zjednoczonych Ameryki*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/35_KBN_STRATEGIA_WOJSK_USA.pdf, [dostęp: 8.05.2019].

[45] *U.S. Navy Arctic Roadmap 2014–2030*, https://www.navy.mil/docs/USN_arctic_roadmap.pdf, [dostęp: 8.05.2019].

[46] A. Chrolenko, *США и Россия в Арктике: напряжение растет*, https://ria.ru/20151023/1306967014.html, [dostęp: 8.05.2019].

[47] M. Dąbrowski, *Rosyjski apetyt na Arktykę*…, op. cit.

[48] P. Zaleski, *Arktyka – nowe pole walki*…, op. cit.

[49] R. Kłaczyński, *Próba wytyczenia nowych granic*…, op. cit., s. 4.

[50] Ibidem.

[51] *NYT: zanim NATO powstrzyma Rosję w Arktyce, żołnierze sojuszu będą musieli pokonać zimno*, https://pl.sputniknews.com/swiatowa_prasa/2019041510205390-nato-arktyka-rosja-sputnik-polska/, [dostęp: 9.05.2019].

Dania poza sporem z Kanadą o wyspę Hans nie jest szczególnie zaangażowana w inne spory terytorialne. Wydana w 2011 roku *Strategia Królestwa Danii dla Arktyki 2011–2035* (*Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020*)[52] przyjmuje strategiczne znaczenie Grenlandii (dzięki niej Dania wchodzi w skład państw, które mogą ubiegać się o nowe granice terytorialne, jeśli udowodni, że Grzbiet Łomonosowa to część masywu grenlandzkiego. Aktywność duńskiej siły militarnej w Grenlandii również wzrosła)[53]. Ponadto Dania podejmuje współpracę z Wyspami Owczymi oraz Grenlandią na rzecz zrównoważonego rozwoju Arktyki z poszanowaniem jej naturalnych zasobów. Ważnym celem jest również utrzymanie bezpieczeństwa, stabilności oraz pokoju[54].

Duńskie wojsko niedawno poinformowało, że część przestrzeni powietrznej Grenlandii (nad bazą w Thule) może znaleźć się w zasięgu rosyjskich samolotów, co naruszałoby suwerenność Danii[55]. Duński minister obrony, Claus Hjort Frederiksen, zapowiedział, że jeśli Federacja Rosyjska zacznie naruszać grenlandzką przestrzeń powietrzną, Dania rozmieści samoloty myśliwskie na bazach na Grenlandii[56]. Niewątpliwie zaostrzyłoby to stosunki między tymi państwami arktycznymi, a konflikt mógłby przejść w fazę aktywnego pokazu albo nawet demonstracji sił przeciwko drugiemu państwu.

Norwegia za swój nadrzędny cel obrała poszerzenie wiedzy na temat regionu arktycznego, tak aby jej działania w jak najmniejszym stopniu oddziaływały na środowisko, a zasoby surowcowe były wykorzystywane w racjonalny sposób. Ponadto państwo stawia na współpracę z innymi krajami (przykładem może tutaj być kooperacja StatoiHydro z rosyjskim Gazpromem) oraz z ludnością rdzenną, uwzględniając jej prawa oraz potrzeby. Kraj jest określany mianem lidera w kwestiach związanych z energetyką oraz ekologią. Nadal pozostaje w sporze z Rosją odnośnie do wód w rejonie Morza Barentsa[57].

Norwegia również planuje poszerzyć swoje wyposażenie o patrolowce, jednak to wojsko odgrywa u niej większą rolę. Ćwiczenia o nazwie *Joint Viking* przeprowadzone w 2017 roku miały na celu poszerzenie współpracy z siłami brytyjskimi oraz amerykańskimi na rejonie wybrzeży arktycznych[58]. Ponadto kraj współpracuje

---

[52] *Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020*, http://library.arcticportal.org/1890/1/DENMARK.pdf, [dostęp: 9.05.2019].

[53] K. Kubiak, *Dania wobec arktycznych wyzwań*, „Rocznik Bezpieczeństwa Narodowego" 2014, R. 8, nr 1, s. 86.

[54] M. Łuszczuk, *Liderzy Dalekiej Północy*…, op. cit., s. 23.

[55] *Denmark threatens Russia with fighter jets in Arctic region*, https://mobile.almasdarnews.com/article/denmark-threatens-russia-with-fighter-jets-in-arctic-region/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook, [dostęp: 21.05.2019].

[56] Ibidem.

[57] M. Łuszczuk, *Liderzy Dalekiej Północy*…, op. cit., s. 21.

[58] *Joint Viking 2017*, https://forsvaret.no/en/exercise-and-operations/exercises/joint-viking, [dostęp: 9.05.2019].

z NATO w układzie COE CWO (Centre of Excellence for Cold Weather Operations), mającym przygotować żołnierzy Sojuszu do walki w arktycznych warunkach[59].

Zakończenie

Obecne roszczenia państw dotyczące Arktyki przyjmują postać konfliktów czy też sporów, ale tylko w zakresie prawnym. Niepokojąca jest coraz większa aktywność militarna Federacji Rosyjskiej, mimo jej namawiania do współpracy międzynarodowej. Dopóki żadne z państw nie udowodni przynależności szelfu do swojego terytorium, Arktyki nie czekają oficjalne zmiany geograficzne.

Mimo to postępujący wyścig zbrojeń w niedalekiej przyszłości może przeobrazić Północ w arenę międzynarodowych działań wojennych. Zaostrzyły się również stosunki rosyjsko-duńskie. Państwa Arktyczne oraz Sojusz Północnoatlantycki poważnie podchodzą do militaryzacji Arktyki przez Rosję oraz nowych roszczeń terytorialnych Chin. Główną przeszkodą w powodzeniu ich działań jest zacofanie sprzętowe w stosunku do Federacji Rosyjskiej oraz trudność przystosowania żołnierzy NATO (szkolonych głównie do działań w rejonie środkowo-europejskim) do działań w specyficznym i wymagającym rejonie, jakim jest Arktyka.

Można odnieść wrażenie, że postulaty odnoszące się do współpracy międzynarodowej w obrębie Arktyki to tylko gra pozorów, a państwom chodzi o stworzenie – w kontekście długoterminowym – podstaw do dominacji na bogatym w surowce terenie. Być może najlepszym wyjściem byłoby zastosowanie, tak jak w przypadku Antarktydy, traktatu stanowiącego o tym, że na obszarze Arktyki będzie panował pokój, a badania naukowe będą opierały się na zasadzie wolności. Na razie jednak panuje przekonanie, że wygrywa ten, kto posiada odpowiednią siłę militarną.

Bibliografia

Alexeeva O., Lasserre F., *China and the Arctic*, „Arctic Yearbook" 2012.

All Arctic Council Declarations 1996–2017, https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/94/EDOCS-1200-v4-All_Arctic_Council_Declarations_1996-2017_Searchable.PDF?sequence=7&isAllowed=y, [dostęp: 1.05.2019].

Andersson P., Zeuthen J., Kalvig P., *Chinese Mining in Greenland: Arctic Access or Access to Minerals?*, „Arctic Yearbook" 2018.

Arctic Council, http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council, [dostęp: 1.05.2019].

Arktyczne orędzie Putina: LNG i Północny Szlak Morski, https://warsawinstitute.org/pl/arktyczne-oredzie-putina-lng-polnocny-szlak-morski, [dostęp: 4.05.2019].

Arktyczny marsz Rosji, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/22573?t=Arktyczny-marsz-Rosji#, [dostęp: 4.05.2019].

Bartosiak J., *Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju*, Zona Zero, Warszawa 2018.

[59] M. Dąbrowski, *Rosyjski apetyt na Arktykę…*, op. cit.

Były cztery, będzie pięć. Rosja stworzy nowy okręg wojskowy w Arktyce, https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/byly-cztery-bedzie-piec-rosja-stworzy-nowy--okreg-wojskowy-w-arktyce,493038.html, [dostęp: 8.05.2019].

Chrolenko A., *США и Россия в Арктике: напряжение растет*, https://ria.ru/20151023/1306967014.html, [dostęp: 8.05.2019].

Curanović A., *Aktywność Federacji Rosyjskiej w regionie Arktyki w kontekście rywalizacji mocarstw,* Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2010.

Czarny R., *High North – między geografią a polityką*, Trnava: Scandinavium, Kielce 2014.

Dąbrowski M., *Rosyjski apetyt na Arktykę [analiza]*, https://www.defence24.pl/rosyjski--apetyt-na-arktyke-analiza, [dostęp: 8.05.2019].

Dania wobec arktycznych wyzwań, http://www.rocznikbezpieczenstwa.dsw.edu.pl/file-admin/user_upload/wydawnictwo/RBM/RBM_artykuly/2014_1_07.pdf, [dostęp: 4.05.2019].

Denmark threatens Russia with fighter jets in Arctic region, https://mobile.almasdarnews.com/article/denmark-threatens-russia-with-fighter-jets-in-arctic-region/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook, [dostęp: 21.05.2019].

Greenland Forgoes China for Airport Contract, Assuages US, Danish Fears, https://sputniknews.com/europe/201809111067915423-Greenland-Airport-Contract--Foregoes-China/, [dostęp: 21.05.2019].

History of the Arctic Council, https://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council, [dostęp: 1.05.2019].

Joint Viking 2017, https://forsvaret.no/en/exercise-and-operations/exercises/joint--viking, [dostęp: 9.05.2019].

Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020, http://library.arcticportal.org/1890/1/DENMARK.pdf, [dostęp: 9.05.2019].

Kubiak K., *Arktyka. Między dziedzictwem zimnej wojny a współczesnością*, „Kwartalnik Bellona" 2013, nr 2 (673).

Kubiak K., *Dania wobec arktycznych wyzwań*, „Rocznik Bezpieczeństwa Narodowego" 2014, R. 8, nr 1.

Łuszczuk M., *Liderzy Dalekiej Północy – międzynarodowe role państw arktycznych* [w:] *Północ w międzynarodowej przestrzeni politycznej i gospodarczej*, M. Tomala, M. Łuszczuk (red.), Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2015.

Narodowa strategia wojskowa Stanów Zjednoczonych Ameryki, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/35_KBN_STRATEGIA_WOJSK_USA.pdf, [dostęp: 8.05.2019].

National Strategy for the Arctic Region, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf, [dostęp: 4.05.2019].

NYT: zanim NATO powstrzyma Rosję w Arktyce, żołnierze sojuszu będą musieli pokonać zimno, https://pl.sputniknews.com/swiatowa_prasa/2019041510205390-nato--arktyka-rosja-sputnik-polska/, [dostęp: 9.05.2019].

Observes, http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/observers, [dostęp: 1.05.2019].

Permanent-participants, http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/permanent-participants, [dostęp: 1.05.2019].

R. Kłaczyński, *Próba wytyczenia nowych granic w Arktyce jako pretekst do zagospodarowania złóż ropy naftowej i gazu ziemnego*, „Przegląd Geopolityczny" 2017, nr 20.

Russian Federation's Policy for the Arctic to 2020, http://www.arctis-search.com/Russian+Federation+Policy+for+the+Arctic+to+2020, [dostęp: 4.05.2019].

Strategia bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 roku, https://pressje.pl/media/pressje_shop/article/article_25_issue14.pdf, [dostęp: 4.05.2019].

Sykulski L., *Geopolityka a bezpieczeństwo Polski*, Zona Zero, Warszawa 2018.

Symonides J., *Status prawny i roszczenia do Arktyki oraz Bieguna Północnego*, „Państwo i Prawo" 2018, nr 1.

Eiterjord T., *China's Busy Year in the Arctic*, https://thediplomat.com/2019/01/chinas-busy-year-in-the-arctic/, [dostęp: 19.05.2019].

U.S. Navy Arctic Roadmap 2014–2030, https://www.navy.mil/docs/USN_arctic_roadmap.pdf, [dostęp: 8.05.2019].

UNCLOS,http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm, [dostęp: 1.05.2019].

USA chcą przeciwdziałać „agresywnej postawie" Chin i Rosji w Arktyce, https://www.defence24.pl/usa-chca-przeciwdzialac-agresywnej-postawie-chin-i-rosji-w-arktyce, [dostęp: 9.05.2019].

Wnukowski D., *Polarny Jedwabny Szlak: Arktyka w chińskiej polityce zagranicznej i gospodarczej*, http://www.pism.pl/publikacje/biuletyn/nr-157-1730, [dostęp: 5.05.2019].

Wojas J., *Koncepcje statusu prawnego Arktyki*, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_ppuam_2015_5_03/c/5479-7332.pdf, [dostęp: 1.05.2019].

Zaleski P., *Arktyka – nowe pole walki o surowce energetyczne*, https://www.energetyka24.com/arktyka-nowe-pole-walki-o-surowce-energetyczne, [dostęp: 30.04.2019].

Zintegrowana polityka UE dotycząca Arktyki, https://ec.europa.eu/environment/efe/themes/climate-action/integrated-eu-policy-arctic_pl, [dostęp: 1.05.2019].

Arctic – arena of international conflict?

Abstract

Arctics remains a region where environmental changes are very dynamic. At first, it was successfully deterring people with climate severity. Because of globalization and global warming, which caused transformations in shape of the environment, now it more available and reachable, thus what made North desirable location by other arctic countries. Unregulated rules of property, conflicts over natural resources, and apparent science researches make Arctics an international political arena.

The purpose of this article is discussing postulations of every arctic countries. Analysis of material has led to enunciation if the word "Arctics" can actually mean progressive, and in the near future, formal international conflict.

Słowa kluczowe: Arktyka, polityka międzynarodowa, rywalizacja, hegemonia

Key words: Arctic, international politics, rivalry, hegemony

Magdalena Hanusiak

Studentka bezpieczeństwa narodowego na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Interesuje się tematyką wojsk specjalnych oraz problemami współczesnej polityki międzynarodowej. Brała czynny udział w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. E-mail: magdalenahanusiak12@gmail.com